

Századvégi költők. 1—2. köt. Összeállította: Végh György. Bp. 1959. Magvető K. 331, 328 l. (Magyar Könyvtár).

Régóta nélkülözött gyűjteményt ad az irodalomtörténeti érdeklődésű olvasó kezébe a Magyar Könyvtár kétkötetes válogatása. Végh György gyűjtése alapján, Csanádi Imre kiegészítésével, Komlós Aladár lektori jelentésének felhasználásával létrejött a századvég költőinek legterjedelmesebb antológiája, csaknem egyidőben Komlós Aladár úttörő könyvének (*A magyar költészet Petőfitől Adyig*) megjelenésével. A válogatás sok olyan költőt mutat be, akiket még a szakember is alig ismert, vagy akiket konzervatívságuk miatt nemigen méltatott figyelemre irodalomtörténetírásunk az utóbbi időben. A gyűjtemény gondozói helyesen jártak el, amikor a legtehetségesebb Arany-epigonnak, az epigonizmuson egyre inkább túllépő Vargha Gyulának életművéhez méltó, kiemelkedő helyet biztosítottak, s egyetérthetünk az olyan elfeledett költők felvételével is, mint Bárd Miklós, Benedek Elek, Czöbel Minka, Csizmadia Sándor, Pósa Lajos és Vikár Béla. Az eddig mellőzöttek közül kivált Czöbel felfedezése volt merész lépés, hiszen őt Komlós is csak egyetlen egyszer említi monográfiájában, és akkor is „bizonytalan tehetségű”-nek minősíti.

Czöbel Minka költői elhivatottsága kétségtelen, képességei azonban korántsem olyan ragyogóak, mint amilyeneknek Csanádi Imre tartja őket. Türeltékelése feltűnően megbontja az arányokat, hiszen a neki juttatott 50 lappal szemben Ábrányi csak 20, Endrődi 25, Rudnyánszky meg 21 lappal szerepel, s még Vargha Gyula sem sokkal több helyet kap nála! A költőnőt ismertető életrajzi vázlat sem fukarkodik a dicséretekkel, megtudhatjuk belőle: „...kétségkívül ő a legizgatottban modern valamennyi kortársa közül”, „a szimbolizmusban jóformán ő követi először nálunk a franciákat”, az utószóban pedig arról értesülünk, hogy Czöbel nem csupán Ady előfutára volt szimbolizmusával, hanem Weöresé is személytelenségével és gyermeki üdeségével. Csanádi érvei azonban nem állnak erős lábon: Czöbel Minka szimbolizmusa nagyon passzív és túlságosan festői, olyannyira, hogy nemcsak a társadalmi mondánivaló visszfénye, de még az az izgatott, drámai életérzés is hiányzik belőle, ami az Adyt valóban előkészítő „prae-szimbolistáinkat” (a kései Vajdát és Komjáthyt) jellemzi. Ő minden valószínűség szerint nem is a szimbolizmus legjobbaitól (Baudelaire, Rimbaud, Verlaine) tanult, hanem a kisebbektől (Samain, Régner), akik a burzsoá élet kietlenségét alig érezték, lázadásra meg éppen nem gondoltak.

E nyírségi költőnő sok érdekes kezdeményezést mutathat fel, ám igazán nagyszúlyú költeménye alig akad, túlságos termékenysége pedig sokszor a dilettánság melegágya lett. Sokat és eldöntő diadal nélkül küszködött a kései romantikával, s egy szűk, távlatlan népiességgel. Egészében véve jobb sorsra érdemes pályája nem véletlenül torkollott bele 1910-ben a Petőfi-Társaság állóvizébe, hogy a Nyugat fősodráról mindvégig távolmaradjon!

Leginkább Czöbel Minka példája mutatja, hogy Végh György és Csanádi Imre gyakran pusztán ötleteikre hallgattak, amikor a századvég modernségét, előremutató elemeit nyomozták. Ilyenkor egyszerűen azt tekintették modernnek, ami témában, megfogalmazott alapgondolatban mintegy előrejelzése egy későbbi nagy poéta költeményének. Az utószó egyhelyt valóságos leltárát adja a Babits-, Kosztolányi-, Szabó Lőrinc- és legfőképpen az Ady-motívumoknak — a kilencvenes évek hangszerelésében. A párhuzamok néha találóak, néha nem, de még a legsikerültebb párhuzam sem tudja elfeledtetni e módszer alapvető gyengéjét: így csak a részletekre ügyelünk, nem az egészre, nem az irodalomtörténetileg alapvető fontosságúnak bizonyult áramlatok, jelenségek kibontakozását figyeljük. Az utóbbi években egyre világosabbá vált: mi is az igazán újszerű a századforduló irodalmában. Világossá vált, hogy nemcsak a szimbolizmus és hangulatiság térhódításával, a külső világ rajzának elhanyagolásával kell számolnunk, hanem a legjobbaknál egy új arcú humanizmussal is, amelyben középponti helyet foglal el a szegények és egyszerűek iránti nosztalgiaszeretet, s a pénz hatalmának meg a hivatalos Magyarországnak valamiféle elutasítása. Ez a humanizmus általános emberi, azonban többeknél sajátosan nemzetivé is válik: Gárdonyinál, Tömörkénynél, Justhnál és talán Zempléninél is magyar voltak értelmének s értékének keresése is benne foglaltatott.

A szemelvények kiválasztásának és az értékelő szövegrészeknek vannak más — kevésbé szembeötlő — fogyatékségei is. A bevezető szövegekben sok az idézet, noha Végh és Csanádi minden bizonnyal maguk is igen jól el tudták volna igazítani az olvasót. Kozma Andor túlságosan nagy helyet kap érzésben gazdagabb bátyjához, Bárd Miklós-hoz képest, az sem indokolt, hogy Szabolcska Mihály *ennyire* hátrébe szorul Gárdonyi mögött. Aggodalmat kelt a szövegközlés pontosságával szemben, hogy Czöbel Minka *Granuláció* c. versét csak félig közlik, az elhagyott részekről sehol sem esik szó, s az ügyes „húzás” a költeményt nagyon is megemeli. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az antológiára egyoldalúan csak kisebb-nagyobb

tevédek jellemzők. Ellenkezőleg, a bemutatott költők számottevő részénél a válogatás jó érzékre és kellő irodalomtörténeti tájékozottságra vall, s így a *Századvégi költők* megfelelő kritikával forgatva hasznos kalauznak bizonyul egy még mindig kevésbé ismert országrészben.

Nagy Miklós

Babits Mihály összegyűjtött versei. Babits Mihály összegyűjtött versei. A bevezető tanulmányt írta: Szauder József. Sajtó alá rendezte Rozgonyi Iván. Bp. 1961. Európa K. — Szépirodalmi K. 554 l.

Hogy milyen sokfelől jött az új művészet, új költészet akarók kis magyar csapata — arra példa Babits Mihály lírája is: Ady mellett talán benne élt legtudatosabban a magyar poézis megújításának szükségessége s egyben akarása is. Az induló Babits „soha nem hallott verseket akart” dalolni (33). Közhez, amit mondunk, mégis le kell írunk: míg azonban Adynál ez az új határozottan vállalt nemzeti, társadalmi misszióval társult, — a dög Babitsnál sokkal rejtettebben, átettebben jelentkezett ez a kor-igény. Direkten beszélő verse alig van az Ady-kortárs Babitsnak, Ady mégis már 1908-ban joggal nevezte nagy embernek és nagy költőnek, nem is szólva a háborús magatartását, a nyíltan beszélő művészt ünneplő „Babits Mihály könyve” c. versének máig igaz strófiáiról. S Babits is az új irodalomhoz való tartozása — önmagával küszködő — valomásainak végkonklúziójaként, ahhoz a sebesülthöz hasonlította magát, aki ugyan messze maradhatott a seregtől, — mégis, fülét a földre szegezve, hallgatja a távol menetelők zaját, akikhez ő is tartozik. (Festett cél, pusztá semmi, Arany Jánoshoz, Új könyvekre.) Sok minden kavarog a fiatal Babitsban: erotikája, magyarság-tudata, katolicizmusa. (Vérivő leányok): ezeknek állandó küzdelméről Szauder is ír bevezetésében. Minden témája egyúttal Babits rejtett önarcképe is (Recanati, Leopardi szülőfalva). „A lírikus epilógja” sok-sok ilyen versemotívumot fog egybe híres első sorával: „Csak én bírok versemnek hőse lenni.” S még a klasszikus témák ihlette Babits-verseket is ebbe a sorba kell állítanunk. És mégis: ezekből a vegyes témájú versekből egy új érzésvilág rajzolódik ki. Szenvedései, bármennyire is a szubjektum tölti meg élethittel, kor-érzést fejeznek ki: az igazi cselekvés terétől megfosztott magyar értelmiség panasza is megszólalt bennük (l. pl. fogarasi verseit). S líra-történetileg: Babits azt hozta, ami legjobban s éppen kellett: az elodásított s epikásított magyar lírában, az egyoldalúan értelmezett Arany-örökség prédálói „művei” helyett az igazi

lírát, a szubjektum kiadását, ami egyben hűség volt Arany kései örökségéhez is.

S ha a forma felől nézzük ezt a lírát: műfaji változatossága elkápráztató. Babits valóban mindent meg tudott „csinálni”: „A pontos, kifejező plasztikán és ugyanakkor zeneiségén kívül még — vagy elsősorban — definiáló szónak és a célratörő, minden ékítményt mellőző vers-mondatnak nincs nagyobb mestere Babitsnál” — idézhetünk egyetértéssel Szauder József: Babits Mihály költészete c., a kötet élén álló tanulmányából. Olykor már-már valóban poéta-doctus — néha az az olvasó érzése, hogy csak a verseslé örömeért „versel” meg témákat (pl. Mozgó fénykép, Csenedéletek) — de aztán, verseit együtt látva kiderül, hogy ez is csak része volt kísérletezésének, páratlan s állandó megújulási készségének. Nyugodtan mondhatjuk, hogy költői tehetsége rendkívül korán jelentkezett: a század első éveiből való versei „mennek el” nagy versei mellett. S bár formailag egyre tökéletesedik — eszmeileg is ez a csoda-hangszer szóltatta meg a húszas, harmincas évek jobbainak a Kor roppant szorítása elleni tiltakozását (A jobbak elmaradnak, A gazda bekeríti házát) — ekkor lett Babits lírájának kedvenc szava a régi, — ekkor teljesedett ki filozófiai költészete, ekkor idézte segítséget kérően az Ész-t, s ekkor várta a költésztől — amelyről már fiatalon is azt vallotta: „kinek éber gondja kín, dalban újul léte” — „hogy az ő fogyó életét is segít még megújítani; hisz: „Nem az énekes szüli a dalt: a dal szüli az énekesét.” S ezzel a humánus, a polgári gondolat legjobb örökségét védő magatartásával vált — ebben is igaza van Szaudernek — maga is e legjobbak, méltó, egyenrangú társává. Szauder bevezetéséről pedig nem mondhatunk többet, mint hogy Keresztury Dezső nagy tanulmánya és Sőtér István rövidségében is új gondolatokat hozó Babits-est megnyitója után is tudott a lírikus Babitsról lényegeset mondani — ha kissé túlságosan fogalmi nyelven is. Írása bővelkedik jobbnál-jobb megfigyelésekben: „Egész nagy költészete szenvedésből fakad”, — „a konzervatív liberális humanista szenvedését, büntudatát s tragikusan búcsúzó világát fejezte ki páratlan költészetében” (12, 29). Talán csak Babits nacionalizmusát látja jelentősebbnek a valóságosnál: „Nacionalizmusa így is súlyos tehertétele eszmei örökségének” — írja egy helyt (9.) Efemer értékű, alkalomhoz kötött írások születtek ebből az érzésből — s az egész arányosan korrigálja Babits humanizmusát.

Harmadik kiadása ez a kötet halála után Babits összegyűjtött verseinek. Tartalmi okok miatt a következő versek maradtak ki: Áldás a magyarra, Csonka Magyarország, Erdély, Szittál-e lassú mérgeket, Vásár, valamint a Dal az Esztergomi bazilikáról, Ezer-